

Даніель Зюсс · Клаудія Ламперт
Крістіне Трюльцш-Війнен

Медіапедагогіка

Вступ до спеціальності:
навчальний посібник

Переклад з німецької мови
Віталія Климченка та Володимира Олійника

Академія української преси
Центр вільної преси
2023

УДК 070:316.77:37.091.33(075.8)(0.034)

3-98

Текст друкується за виданням

Daniel Süß, Claudia Lampert, Christine W. Trültzsch-Wijnen (2018) Medienpädagogik. Ein Studienbuch zur Einführung (3. Auflage). Springer Fachmedien Wiesbaden GmbH.

3-98 Зюсс Д., Ламперт К., Трюльцш-Війнен К.

Медіапедагогіка: навчальний посібник / Зюсс Д., Ламперт К., Трюльцш-Війнен К.; пер. з нім. В. Климченка, В. Олійника / за загал. ред. В. Іванова. К. : Академія української преси, Центр вільної преси, 2023. 300 с.

ISBN 978-617-7370-55-9

У серії «Підручники з комунікації та медіазнавства» редактори та видавці мають на меті представити сферу комунікативістики в цілому, а також відповідні підрозділи та напрями досліджень. Різноманітні представлені та критично осмислені авторитетними авторами результати досліджень усе ще молодій дисципліні «Комунікативістика» подаються в підручниках у систематизованому вигляді. Таким чином, наявні базові знання з цієї дисципліни стають доступними для ширшого кола зацікавленої громадськості.

За допомогою цієї серії редактори та видавці прагнуть досягти трьох цілей:

- по-перше, вони хочуть зробити внесок у подальший розвиток, становлення та профілювання предмету комунікативістики. Комунікативістика розуміється як соціальна наукова дисципліна, яка має справу — з посиланнями на інші дисципліни — насамперед з явищами публічної комунікації в суспільстві.

- по-друге, автори мають на меті надати студентам і всім, хто цікавиться предметом, ґрунтовний, надійний, компактний і сучасний огляд підгалузей предмета. Це включає представлення основних теорій, підходів, методів та основних результатів досліджень. Таким чином, посібники зосереджуються на необхідних базових знаннях. Підручники призначені для використання як в освітньому процесі в університетах, вищих технічних закладах освіти та відповідних академіях, так і для самостійного вивчення. Тому велике значення надається дидактичній підготовці матеріалу.

- по-третє, серія покликана сприяти необхідному осмисленню та систематизації знань у межах дисципліни. Завдяки цій серії порівняно молода дисципліна «Комунікативістика» має отримати майданчик для внутрішньо-фахових дискусій. Відповідно, серія розрахована на те, щоб бути відкритою для тем і авторів.

Інші видання у цій серії: <http://www.springer.com/series/12331>

First published in German under the title

Medienpädagogik; Ein Studienbuch zur Einführung

by Daniel Süß, Claudia Lampert and Christine W. Wijnen, edition: 3

Copyright © Springer Fachmedien Wiesbaden GmbH, 2018 *

This edition has been translated and published under licence from Springer Fachmedien Wiesbaden GmbH, part of Springer Nature.

Springer Fachmedien Wiesbaden GmbH, part of Springer Nature takes no responsibility and shall not be made liable for the accuracy of the translation.

Auswärtiges Amt

CIVIL
SOCIETY
COOPERATION

FRIEDRICH NAUMANN
FOUNDATION For Freedom.
Ukraine

АКАДЕМІЯ
УКРАЇНСЬКОЇ
ПРЕСИ

Gefördert durch die Bundesrepublik Deutschland
За підтримки Федеративної Республіки Німеччина

© Springer Fachmedien Wiesbaden GmbH 2010, 2013, 2018.

© Центр вільної преси 2023

© Академія української преси 2023

© Переклад Віталій Климченко, Володимир Олійник 2023

ISBN 978-3-658-19823-7 (нім)

ISBN 978-617-7370-55-9 (укр)

Daniel Süss · Claudia Lampert
Christine W. Trültzsch-Wijnen

Medienpädagogik

Ein Studienbuch zur Einführung
3. Auflage

Springer VS

Серія видана:

Г. Бентеле, Лейпциг, Німеччина
Х.-Б. Брозіус, Мюнхен, Німеччина
О. Яррен, Цюрих, Швейцарія

Даніель Зюсс
Цюрих, Швейцарія

Крістіне Трюльцш-Війнен
Зальцбург, Австрія

Клаудія Ламперт
Гамбург, Німеччина

Навчальні посібники з комунікативістики та медіазнавства
ISBN 978-3-658-19823-7 ISBN 978-3-658-19824-4 (eBook)
<https://doi.org/10.1007/978-3-658-19824-4>

Німецька національна бібліотека включила цю публікацію в Німецьку національну бібліографію; детальні бібліографічні дані доступні в інтернеті за посиланням: <http://dnb.d-nb.de>.

© Springer Fachmedien Wiesbaden GmbH 2010, 2013, 2018

Ця праця, включаючи всі її частини, захищена авторським правом. Будь-яке використання, не дозволене законом про авторське право, вимагає попередньої згоди видавця. Це стосується, зокрема, відтворення, адаптації, перекладу, мікрофільмування, зберігання та обробки в електронних системах.

Відтворення в цій праці загальних назв, фірмових найменувань, позначень продуктів тощо, навіть без спеціальної ідентифікації, не дає підстав вважати, що такі назви є вільними в розумінні законодавства про охорону прав на торговельні марки й бренди, а отже, можуть використовуватися будь-ким.

Видавець, автори та редакція вважають, що дані та інформація, наведені в цій роботі, є повними та правильними на момент публікації. Ні видавець, ні автори, ні редактори не дають жодних гарантій, явних чи неявних, щодо змісту твору або будь-яких помилок чи похибок. Видавець дотримується нейтральної позиції щодо географічних назв і позначень територій на опублікованих картах та адресах установ.

ПЕРЕДМОВА ВІД УКРАЇНСЬКОГО ВИДАВЦЯ

Навчальний посібник Даніеля Зюсса, Клаудії Ламперт та Крістіни Трюльцш-Війнен «Медіапедагогіка» призначений для тих, хто тільки знайомиться з цією спеціальністю. Тому він охоплює величезне коло проблем та питань, пов'язаних з медіапедагогікою, медіаосвітою, медіакомпетентністю, медіаграмотністю. Книга має комплексний характер, вона дає достатньо повну картину стану цієї особливо важливої на сьогодні спеціальності. Посібник створений у німецькомовному європейському світі, над ним працювали дослідники з Німеччини, Австрії, Швейцарії, але він є актуальним і корисним для всіх, хто вивчає медіа, їхні впливи та методи роботи з ними. У себе на батьківщині книга витримала вже три видання, що також красномовно свідчить про її якість.

Ми сьогодні опинилися в ситуації, коли людина дістає не тільки основні відомості про навколишній світ з медіа (пам'ятаєте Луманівське «Те, що нам відомо про наше суспільство та навіть про світ, у якому ми живемо, ми знаємо завдяки масмедіа»), а й основні підходи та ставлення до явищ як міжособистісного, так і суспільного буття отримує з того ж джерела. Це призвело як до панічних настроїв про те, що панівні класи через медіа контролюють соціум, так і до ейфорійних уявлень про нові чудові можливості пізнання світу та освоєння знань. Д. Зюсс, К. Ламперт та К. Трюльцш-Війнен аналізують як роль медіапедагогіки в медіатизованому суспільстві, так і чисельні конфліктні дихотомії, що виникають в ньому. Яким є сьогоденне медіадитинство, чим відрізняються цифрові аборигени та іммігранти, чи є цінність медійного досвіду, які виклики кидають людині нові медіа? Та, врешті, медіа мають позитивний чи негативний вплив на дитину, людина є інструментом медіа чи все ж вона використовує медіа як свій інструмент, як ефективно використати медіа в процесі навчання та чи треба взагалі це робити? Автори не дають однозначних відповідей, вони дають матеріал для роздумів та конкретні кейси, що показують плюси чи мінуси тих чи інших методів роботи з медіа.

Автори аналізують той факт, що медіапедагогіка й сьогодні має боротися за своє позиціонування серед інших педагогічних напрямків та дисциплін. Тут важливо підкреслити, що медіапедагоги працюють як з дітьми

та молоддю, так і з дорослими, бо медіаосвіта повинна мати позитивний характер. Люди мають бути в змозі обмежувати негативний вплив медіа та гарантувати їх конструктивне використання.

Звертає увагу розгляд комунікативних теорій у суто прагматичному ключі – дослідження закономірностей впливу медіа на людину. Особисте місце займає тут дослідження впливу зображення насильства на здійснення насильницьких дій у реальному житті. Це складне питання вже тривалий час привертає увагу вчених.

Ряд теорій було створено для того, щоб розібратися як зображення насильства в медіа відбивається на поведінці реципієнтів. Х. Кепплінгер виділяє три основні теорії пояснення впливу насильства: теорія навчання, теорія інстинктів та теорія емоційного збудження. Теорії навчання виходять з того, що людина навчається в медіа зразкам поведінки, які може застосувати в реальному житті. Цей ефект посилюється, якщо в медіа застосування насильства принесло герою успіх. У цьому випадку можливе навчання за моделлю. Теорія інстинктів, навпаки, вважає, що насильницька поведінка має інстинктивну, тобто вроджену природу, та породжене потребами виживання. Катарсис. Медіа, зображуючи насильство, змушують людину переживати його (і співчувати) і, таким чином, після переживання символічного насильства послаблюється інстинкт до реального насильства (теорія катарсису – уперше такий ефект описав ще Аристотель, пояснюючи реакцію публіки на трагедію). Теорія емоційного збудження виходить із того, що це збудження підвищує готовність до реальних дій. Вона поділяється на теорію фрустрації та агресії й теорію перенесення збудження. Теорія фрустрації та агресії свідчить, що фрустрація створює потенціал для дії, тобто роздратування провокує. Прихильники теорії перенесення збудження вважають, що медіа здатні створити неспецифічний стан збудження [Кепплінгер Х.М. Вплив насильства у масмедіа. Публіцистика. Масова комунікація: Медіаенциклопедія / За загал. ред. В.Ф. Іванова. К.: АУП, ЦВП, 2007: 110-111]. Таким чином, існуючі теорії пояснення впливу насильства в медіа розходяться докорінно. Частина їх стверджує, що насильство в медіа грає згубну роль поведінки людини, частина, навпаки, позитивну. Більш детальний розгляд проблеми впливу зображення насильства дивись у монографії «Масова комунікація» В. Іванова [Іванов В.Ф. Массовая коммуникация: Монография. К.: АУП, ЦВП, 2013. С. 256-262].

Автори справедливо вказують, що «Медіа є ресурсом та ризиком для зростання дітей і молоді». І завдання медіапедагогів мінімізувати ризики та оптимізувати використання медіа як ресурсу для отримання знань та соціальнокорисних навичок.

Особливо треба вказати на одну небезпеку. Д. Зюсс, К. Ламперт та К. Трюльцш-Війнен справедливо вказують, що «часто – чи то через

загальний культурний песимізм, чи то через політичний розрахунок – більше енергії вкладається в запобігання негативному впливу медіа, аніж у сприйняття медіа як ресурсу для розвитку особистості підлітків». Між тим значна кількість досліджень (і вони наводяться і в цьому посібнику) свідчать про перебільшення шкоди та недооцінку можливостей, які надають медіа для всебічного розвитку сучасної людини.

У книзі також міститься історія розвитку медіапедагогіки в німецькомовних країнах (не оминаючи сумнозвісний період Третього рейху та його досвіду використання пропагандистських медіа). Є також детальний компаративний аналіз розвитку медіапедагогіки у світі. Автори розглядають основні медіапедагогічні підходи, практичні питання навчання медіаграмотності. Окремі розділи присвячені медіавихованню та медіадидактиці.

У цілому, ми маємо комплексний теоретичний та практичний посібник. Коли людина його прочитає, то отримає повне уявлення як про минуле, сучасне та основні перспективи майбутнього, так і про наріжні проблеми розвитку медіапедагогіки та основні шляхи їхнього вирішення.

Також хочеться сказати кілька слів про видавничу діяльність Академії української преси в цілому. Зважаючи на те, що це один з провідних видів діяльності та зміни в його показниках відбуваються нечасто, дані про книги будуть дублюватися з попередніми передмовами.

Протягом більше двадцяти років Академія української преси займається перекладом та просуванням кращих зразків німецької літератури для навчання журналістів. Це 27 найкращих видань у своїй галузі. Предметом нашої гордості є те, що на факультетах та в інститутах журналістики України студенти навчаються за підручниками та посібниками, які прийшли в українські аудиторії за нашого посередництва.

Першою книжкою, де публікувалися кращі нароби німецькомовних дослідників журналістики була «Мас-медіа на перехідному етапі: система мас-медіа, політична комунікація, аспекти журналістики, методи дослідження» (2001). Статті Р. Блюма, інших швейцарських учених не втратили актуальності й зараз.

Два видання витримала «Новинна журналістика» З. Вайшенберга (2004, 2011), у якій викладені основи інформаційної журналістики. На студентів та журналістів-початківців спрямовані посібники В. Фон ЛаРоша «Вступ до практичної журналістики» (2005), Ш. Рус-Моля «Журналістика» (2013), Н. Больца «Абетка медіа» (2015), Г. Носке «Журналістика: що треба знати та вміти» (2017).

АУП також випустила книжки, де розглядалася робота журналістів в окремих жанрах. Це три підручники М. Халера. Це «Пошук і збір інформації» (2006), «Інтерв'ю» (2008), «Репортаж» (2011).

Окремо треба відмітити посібники з журналістики розслідування: Ф. Ліліенталя «Розслідування» (2016) та Й. Людвіга «Інvestigативний пошук» (2017).

Проблемам організації роботи журналістів різних видів медіа присвячені книжки Ф. Вольфа «Журналістика газет і журналів» (2017), Д. Моя та М. Ордольфа «Телевізійна журналістика» (2019), Б. Сташена «Мобільна журналістика» (2021).

Ми також випустили цілу низку підручників з цифрової журналістики. Це «Нова мережа: ознаки, практики і наслідки веб 2.0» (2013) Я. Шмідта, «Новий посібник з журналістики та онлайн-журналістики» (2014) В. Шнайдера та П.-Й. Рауе, «Соціальні медіа для журналістів. Редакційна робота з Facebook, Twitter & Co» (2018) Ш. Прімбса.

На студентів, аспірантів та науковців орієнтовані медіаенциклопедія «Публіцистика. Масова комунікація» (2007) під редакцією легендарної Е. Ноель-Нойман, довідник «Журналістика та медіа» (2011), який редагували З. Вайшенберг, Г. Й. Кляйнштойбер та Б. Пьорксен. Сюди ж належить переклад чудової праці видатного німецького філософа Н. Лумана «Реальність масмедіа» (2010).

Для орієнтації журналістів у складних питаннях професійних стандартів був виданий збірник рішень Німецької ради з питань преси «Етика в редакційному повсякденні» (2010).

Питання забезпечення права на слово, роль медіа в демократичному соціумі були в центрі розгляду М. Мая «Медіа-політика в інформаційному суспільстві» (2011), К.-Г. Флаха «Влада і злиденність преси» (2015) та полемічних нотаток колишнього міністра внутрішніх справ ФРН Г. Баума «Врятуйте фундаментальні права! Громадянська свобода проти божевілля безпеки» (2016).

Підручник відомого німецького дослідника Клауса Майера «Журналістика» витримав чотири перевидання в Німеччині. Він призначений для першокурсників і є своєрідним вступом у професію.

Для медіапедагогів ми також видали посібник Г. Тулодзєцького, Б. Герціга та С. Графе «Медіаосвіта в школі та на уроці» (2020).

Усі німецькі підручники (у тому числі і той, який ви тримаєте в руках) мають чудову рису: вони носять практичний характер. Це допомагає молодим журналістам та медіапедагогам організувати свою роботу, створювати оригінальні та професійні матеріали, якомога повно задовольняти інформаційні потреби аудиторії. Саме за цими підручниками та посібниками вчаться студенти журналістики в німецькомовних країнах. І за ними навчаються і їхні українські колеги. Багато з цих книжок ви знайдете в підручнику Д. Зюсса, К. Ламперт та К. Трюльш-Війнен. Це й не дивно, бо вони є найкращими в німецькомовному світі.

Ми щиро вдячні Даніелю Зюссу, Клаудії Ламперт, Крістині Трюльцш-Війнен та видавництву «Шпрінгер» за люб'язну згоду на переклад та видання цієї корисної та цікавої праці українською мовою.

Особлива подяка Віталієві Климченку та Володимирі Олійнику, що за найкоротший час високоякісно виконали переклад книги.

Це видання не побачило б світ без підтримки Фонду Фрідріха Науманна за Свободу, за що щира подяка нашому доброму та старому партнеру.

Валерій Іванов,

проф., д. філол. н., президент Академії української преси

ПЕРЕДМОВА ДО ТРЕТЬОГО ВИДАННЯ

Цією книгою ми презентуємо вже третє видання нашого підручника. Зважаючи на стрімкий розвиток медіасектору, у передмові до другого видання ми вже ставили питання про те, чи є друковані підручники все ще актуальними та корисними. З часу виходу другого видання наша позиція майже не змінилася. Ми все ще вважаємо, що це один із найкращих способів об'єднати наявні знання та зробити їх доступними для широкого загалу. Завдяки позитивним відгукам і підтримці видавництва Springer VS-Verlag ми отримали ще одну можливість доповнити деякі ідеї, актуалізувати посилання та приклади. Утім, оскільки більша частина книги присвячена опису галузі медіапедагогіки, багато чого залишилося незмінним – включно з частинами цієї передмови.

З огляду на велику кількість літератури про медіапедагогіку, чи потрібен ще один підручник?

У цій книжці медіапедагогіка не винаходиться та не переписується заново. Наша мотивація полягала радше в тому, щоб написати навчальне видання, яке зокрема, слугуватиме для студентів вступом до теми, пробудить цікавість і спонукатиме до поглибленого обговорення. Тому ми намагалися дати широкий огляд галузі медіапедагогіки та врахувати якомога більше різних точок зору, а не лише представити власну позицію. Але навіть в огляді потрібно обмежуватися якимось одним сегментом і розставляти відповідні акценти.

Чим ця книга відрізняється від інших посібників зі вступу до медіапедагогіки?

Коли ви вирішуєте вивчати комунікативістику, педагогіку чи психологію з акцентом на медіапедагогіку, ви часто хочете отримати загальне уявлення про нову предметну галузь. Шукаючи літературу для ознайомлення, можна натрапити на дуже різні видання: збірники, у яких відомі представники цієї сфери, а також молоді колеги публікують праці на певну тему (наприклад, Paus-Haase/Lampert/Süss 2002, Schorb/Hüther 2005a, Sander/von Gross/Hugger 2008, von Gross/Meister/Sander 2015a; Trültzsch-Wijnen 2017; Schorb/Hartung-Griemberg/Dallmann 2017), монографії з відповідно різними наголосами (наприклад, Baacke 1997, Vollbrecht 2001, Hoffmann 2003,

Moser 2006, Fleischer/ Hajok 2016) і, звичайно, майже неозора кількість статей у спеціалізованих журналах або в інтернеті, присвячених певним темам, таким як початки медіапедагогіки, медіадидактика та освіта, а також медіаграмотність. Звісно, їх також потрібно було врахувати в цьому посібнику. Крім того, ми спробували розширити цей підручник ще кількома аспектами. З одного боку, ми взяли до уваги напрямки та тенденції розвитку медіапедагогіки в німецькомовних країнах, тобто в Німеччині, Австрії та Швейцарії. З іншого боку, ми також розглянули загальноєвропейські та міжнародні тенденції.

На відміну від більшості наявних вступних посібників, цей навчальний посібник пропонує також огляд потенційних сфер діяльності медіапедагогів і в додатку містить посилання на відповідні професійні групи та асоціації. Останнє, зокрема, має на меті заохотити до пошуку контактів з іншими медіапедагогами та налагодження зв'язків – як на національному, так і на міжнародному рівні.

Як слід чи як можна читати цю книгу?

Незважаючи на те, що це лінійний медіаносій, ми намагалися зробити доступ до нього якомога гнучкішим: зміст і покажчик, а також різноманітні перехресні посилання в тексті пропонують читачеві як орієнтацію, так і різноманітні варіанти доступу. У вступному розділі після кожного параграфу також міститься інформація про те, які розділи можна прочитати додатково, і поглибити ту чи іншу тему. Завдяки структуруванню книги відповідно до основних напрямків, подекуди неминуче виникають повтори. Ми вважаємо, що це не заважає ознайомленню з книгою, а навпаки, допомагає класифікувати поняття з різних точок зору, щоб мати можливість розглядати явища з різних перспектив.

Чим третє видання відрізняється від попередніх?

Це видання є переробленим і оновленим, тобто додано нові аспекти й напрацювання, перевірено та оновлено всі літературні джерела й посилання, а там, де це здалося нам доцільним, старі приклади доповнено більш сучасними. Навіть у цьому третьому виданні, безумовно, є ще багато речей, які можна було б доповнити. Ми з радістю приймемо будь-які пропозиції – можливо, це не останнє видання.

Про що ще варто згадати?

Можливо, дехто з вас ще пам'ятає приказку з 1990-х років:

«Raider тепер називається Twix, а так нічого не змінилося» (до 1991 року батончик Twix мав назву Raider – прим перекл.) – так само і з навчальним посібником, який у третьому виданні зазнав невеликих змін у прізвищах авторів. Автори ті ж самі, лише ім'я Крістін Війнен дещо змінилося, тож тепер навчальний посібник виходить під назвою Зюсс, Ламперт, Трюльцш-Війнен (Süss, Lampert, Trültzsch-Wijnen).

Уже під час роботи над першими двома виданнями ми дійшли висновку, що жодна книга не пишеться сама по собі, і зрозуміли, що це стосується й редагування. Особлива подяка Барбарі Емір-Роллер з видавництва Springer VS-Verlag за її безмежне терпіння та розуміння того, що такий проєкт – навіть у процесі редагування – потребує часу. Крім того, висловлюємо подяку людям, які в по-різному сприяли завершенню роботи над цією книгою, кожен у різних виданнях і на різних етапах: велика подяка Крістіані Швінге, яка декілька разів невтомно вчитувала тексти для першого видання, вказувала на розбіжності й доповнювала виправлення, Крістіані Матцен за її підтримку у форматуванні та верстці першого видання, а також Нільсу Даргелю і Терезі Хаттінгер за їхню підтримку в графічному оформленні. Ми хотіли б подякувати друзям і колегам (а також їхнім дітям) за надання приватних фотографій, які наповнюють книгу життям і дають уявлення про медіасвіти дітей. Фабіо Бачігулопо та Маттіасу Зіхе з Podcast.de дякуємо за дозвіл на використання їхніх фотографій. Також дякуємо Вольфрамун Хану за дозвіл надрукувати деякі світлини з його фотосерії «Дитяча кімната без чарів». Дякуємо також цюрихському медіапедагогу Еді Шеферу за його медіабіографічний текст, який він надав у наше розпорядження; студентам-психологам Цюрихського інституту прикладних наук (ZHAW) Сібіллі Біррер, Ізабель Хотц, Анні Рюш, Барбарі Шиссер та Аніті Тайлер, які надали фотографії дитячих кімнат та дитячі малюнки, а також професору, доктору Керстін Майрбергер за її конструктивні зауваження з питань медіадидактики. Що стосується другого видання, то ми також хотіли б подякувати Ріц Іронефельд і Тобіасу Бойтлеру за їхню кропітку роботу з перевірки всіх джерел і посилань. Для третього видання це завдання взяли на себе Сабріна Маас і Кіра Штомберг, без чийої відданості медіапедагогіці та ретельності в рецензуванні третє видання не лежало б перед вами. У ході поступального розвитку медіа нам також довелося адаптувати нашу хронологію. Тут ми хотіли б особливо подякувати Маркусу Вайшайтінгеру-Германну, який, на нашу думку, розробив дуже привабливу форму викладу, що тепер можна легко продовжувати протягом кількох років і на багатьох сторінках.

Третє видання цієї книги ми знову хочемо присвятити професору, доктору Крістіану Доелькеру, одному з піонерів медіапедагогіки, який не лише суттєво вплинув на медіапедагогіку своїми підходами на різних етапах її розвитку, але й надав цій книзі важливих імпульсів. Крім того, ми присвячуємо це видання нашим партнерам і сім'ям, які, починаючи з виходу першого видання, з розумінням ставилися до того, що ми часто проводили свої робочі вихідні в Цюріху.

Цюріх, Гамбург і Зальцбург, серпень 2017 року.
Даніель Зюсс, Клаудія Ламперт і Крістін В. Трюльцш-Війненх

ЗМІСТ

Передмова від українського видавця	5
Передмова до третього видання	10
1. ВСТУП:	
про актуальність медіапедагогіки в медіатизованих суспільствах.....	17
1.1 Медіасуспільство — медіадитинство?	17
1.2 Цифрові аборигени — цифрові іммігранти?	18
1.3 Медіа для дітей — медіа проти дітей?	21
1.4 Що медіа роблять з людьми — що люди роблять з медіа?	22
1.5 Цінний первинний досвід — марний медійний досвід?	23
1.6 Нові медіа — нові виклики?	25
1.7 Навчання за допомогою медіа — навчання про медіа.....	27
1.8 Медіадослідження — медіапедагогічні дослідження?	28
1.9 Непоставлені питання — відкриті відповіді?	29
2. МЕДІАСОЦІАЛІЗАЦІЯ:	
дорослішання в медіатизованих життєвих світах.....	34
2.1 Нормативні позиції	35
2.2 Підходи до проведення досліджень.....	39
2.3 Емпіричні висновки	40
2.4 Основні теорії дослідження медіасоціалізації	48
2.4.1 Основи психології розвитку	48
2.4.2 Соціологічні засади	50
2.4.3 Основи комунікативістики	52
2.5 Використання медіа для вирішення загальних розвивальних завдань..	54
2.6 Успішна медіасоціалізація в повсякденному житті.....	57
3. ОГЛЯДАЮЧИСЬ:	
про розвиток медіапедагогіки в німецькомовних країнах.....	61
3.1 Нормативна та охоронна педагогіка — медіапедагогіка на початку ХХ-го століття	62
3.2 Інструменталізація медій в ідеологічних цілях у Третньому Рейху	64
3.3 Превентивна та просвітницька — медіапедагогіка після 1945 року	66
3.4 Критично-емансипативна чи технологічно-функціональна — медіапедагогіка після 1960 року	68

3.5	Рефлексивна та орієнтована на дію — медіапедагогіка в 1970-1980-х роках	69
3.6	Медіапедагогіка в НДР	71
3.7	Медіапедагогіка наприкінці ХХ-го — на початку ХХІ-го століття	75
3.8	Розвиток медіапедагогіки в Австрії	77
3.9	Медіапедагогіка в німецькомовній Швейцарії.....	84
4.	МЕДІАПЕДАГОГІЧНІ ПІДХОДИ:	
	базові установки та їхні наслідки.....	95
4.1	Зберегти: обмеження медійних контактів.....	97
4.2	Коригування: надати допомогу в опрацюванні проблемного контенту ...	105
4.3	Просвіта: розгадати медіа	107
4.4	Рефлексія: свідомо формувати медійне повсякдення	109
4.5	Діяти: як стати професійним споживачем.....	112
4.6	Інтеграція та подальший розвиток підходів	113
5.	МЕДІАГРАМОТНІСТЬ:	
	освітнє завдання та цільова категорія	120
5.1	Медіаграмотність як цільова категорія педагогічної дії	121
5.2	Теоретичні витоки поняття медіаграмотності.....	122
5.3	Медіаграмотність чи медіаосвіта?	122
5.4	Виміри медіаграмотності	124
5.5	Фактори, які впливають на грамотне використання медіа.....	130
5.6	Нові виклики медіа — нові необхідні компетенції?.....	131
5.7	Медіаграмотність як необхідність навчатись упродовж життя	134
5.8	Можливості емпіричного дослідження медіаграмотності.....	135
5.9	Навчання медіаграмотності	137
5.10	Медіапедагогічна компетентність.....	141
6.	МЕДІАВИХОВАННЯ: виклики та завдання.....	144
6.1	Медіавиховання як медіаосвіта	144
6.2	Медіа як інструменти виховання	146
6.3	Медіавиховання в різних сферах життя.....	148
6.3.1	Медіавиховання в сім'ї	148
6.3.2	Медіавиховання в дитячому садку	154
6.3.3	Медіавиховання в школі	157
6.3.4	Медіавиховання в позашкільній практиці	164
6.4	Медіавиховання як завдання нетворкінгу	167
7.	МЕДІАДИДАКТИКА:	
	викладання та навчання за допомогою медіа	171
7.1	Предметна область медіадидактики	172

7.2	Початки та розвиток медіадидактики	173
7.3	Медіадидактичні концепції	176
7.4	Перспективи теорії навчання	179
7.4.1	Біхевіористський підхід	179
7.4.2	Когнітивістський підхід	179
7.4.3	Конструктивістський підхід	180
7.4.4	Прагматичний підхід	181
7.4.5	Коннективізм	181
7.5	Використання медіа в контексті викладання/навчання	182
7.5.1	Комп'ютерні та відеоігри	186
7.5.2	Викладання та навчання за допомогою соціальних мереж	188
7.5.3	BYOD — Bring Your Own Device	194
7.5.4	Пропозиції відкритого доступу	194
7.6	Сучасні виклики для медіадидактики	195
8.	МЕДІАПЕДАГОГІКА В МІЖНАРОДНОМУ ПОРІВНЯННІ	199
8.1	Рамкові умови для міжнародних порівнянь	200
8.2	Медіапедагогіка в Європі	202
8.2.1	Особливості європейської медіапедагогіки	202
8.2.2	Основні течії на тлі політичних і соціальних процесів	203
8.2.3	Шкільне та позашкільне медіавиховання	207
8.2.4	Від «media literacy» до «digital literacy»	209
8.3	Між медіакритикою та функціоналізацією — медіапедагогіка в США	211
8.4	Медіапедагогіка за межами Європи та англо-американського регіону	214
8.5	Міжнародна співпраця та нетворкінг	217
8.5.1	Міжнародний обмін	217
8.5.2	Транскордонні європейські програми	219
9.	МЕДІАПЕДАГОГІЧНІ СФЕРИ ДІЯЛЬНОСТІ	223
9.1	Медіапедагогічні галузі діяльності	225
9.1.1	Університетські та позауніверситетські дослідження	226
9.1.2	Навчання, підвищення кваліфікації та консульти	233
9.1.3	Від захисту молоді до лобіювання	237
9.1.4	Практична робота з медіа	240
9.2	Навчання для медіапедагогічних професій	243
9.2.1	Особиста участь	244
9.2.2	Професійна мережа	245
9.2.3	Медіапедагогічна професіоналізація	246
10.	Література	249
11.	Додаток	295

СПИСОК ТАБЛИЦЬ ТА ІЛЮСТРАЦІЙ

Табл. 1.1	Альфа-світ та бета-світ.....	23
Табл. 2.1	Рівні підходів до медіасоціалізації	40
Табл. 2.2	Прив'язаність дітей до медіа: «Я менш за все можу обійтися без...»	41
Табл. 2.3	Перегляд телепередач дітьми у 2009 – 2015 рр.....	43
Табл. 2.4	Завдання розвитку в дитячому та підлітковому віці	49
Табл. 5.1	Огляд різних вимірів медіаграмотності.....	125
Табл. 5.2	Елементи визначення медіаграмотності від Ofcom	129
Табл. 5.3	Компоненти дій у соціальній мережі	132
Табл. 6.1	Стратегія діджиталізації «Школа 4.0» (Австрія)	161
Табл. 7.1	Медіадидактичні концепції за Тулодзєцьким/Герцигом	177
Іл. 1.1	Перші контакти з комп'ютером	20
Іл. 2.1	Гарфілд як снігова фігура.....	38
Іл. 2.2	Кімната мрії з медіа	39
Іл. 2.3	Брат грає, сестра малює.....	42
Іл. 2.4	«Зоряні війни» як рольова гра	55
Іл. 2.5	Інтеграція медіа в повсякденне життя.....	57
Іл. 3.1	Централізований розвиток медіа та ініціатив з медіапедагогіки	78
Іл. 4.1	Медіапедагогічні підходи в комунікаційному процесі	96
Іл. 6.1	Дитячий малюнок Телепузиків	154
Іл. 6.2	Малюнок 5-річної дитини про Людину-павука	155
Іл. 6.3	Сфери компетенцій у контексті шкільної медіаосвіти	159
Іл. 6.4	Активна медійна робота з молоддю	164
Іл. 6.5	Процесна модель медіазахисту молоді та медіавиховання	168
Іл. 7.1	Orbis sensualium pictus	174
Іл. 7.2	Часова шкала медіадидактики	175
Іл. 7.3	Використання ноутбуків на заняттях	183
Іл. 7.4	Чотири форми інтеграції електронного навчання та очної форми семінару	184
Іл. 7.5	Три варіанти електронного навчання	186
Іл. 7.6	Серйозна гра Foodforce.....	187
Іл. 7.7	Як працюють подкасти.....	189
Іл. 8.1	Порівняння історичного розвитку медіапедагогіки у Великій Британії та Німеччині	207
Іл. 8.2	Історичний розвиток медіапедагогіки в США	211
Іл. 8.3	Скриншоти з фільму « Harry Onlife»	220
Іл. 9.1	Медійнопедагогічні сфери діяльності та наукові підходи до медіапедагогіки	243

ВСТУП: про актуальність медіапедагогіки в медіатизованих суспільствах

1.

У цьому навчальному посібнику з медіапедагогіки представлено центральні підгалузі міждисциплінарного предмета, теоретичні засади, моделі та дослідження, а також приклади застосування медіапедагогічних компетенцій на практиці. Посібник структурований таким чином, що його можна читати цілком або вивчати окремі розділи в самостійно обраній послідовності, наприклад, як супровідний матеріал навчального курсу.

Для підтримки навчального процесу текст доповнено дидактичними нотатками. Найважливіші поняття подано з їхніми визначеннями, приклади пояснюють теоретичні положення, а до кожного розділу додано резюме та запитання для повторення й подальшого осмислення. До кожного розділу також наведено перелік ключових праць для поглибленого ознайомлення з темою. Повний список цитованої літератури можна знайти в кінці книги.

Для зручності читання в цьому виданні ми використовуємо чоловічий рід (наприклад, медіапедагоги). Це завжди стосується осіб обох статей.

1.1 Медіасуспільство — медіадитинство?

Той факт, що медіапедагогіка, навіть після більш ніж 50 років теоретичної, емпіричної та практичної праці, усе ще перебуває у фазі пошуку самої себе та змушена боротися за своє позиціонування в колі навчальних дисциплін і освітніх царин, знаходить своє вираження і в різній термінології, що використовується для позначення цієї галузі (див. JFF 1999; Paus-Haase/Lampert/Süss 2002). «Медіапедагогіка» означає її приналежність до педагогіки або ж науки про виховання, а в ширшому сенсі охоплює всі теорії та дослідження, які стосуються ролі медіа у вихованні, освіті та соціалізації. Хоча педагогіка також включає в себе освіту дорослих, цей термін, як правило, асоціюється насамперед із дітьми та молоддю. У 1990-х роках дедалі частіше використовували термін «медіаосвіта», скасовуючи таким чином тісний зв'язок між дитинством і освітою, оскільки «освіта» відбувається протягом усього життя. Крім того, цей термін вказує на те, що освіта повинна забезпечувати

Навчальний посібник

Даніель Зюсс
Клаудія Ламперт
Крістіне Трюльцш-Війнен

Медіапедагогіка

Переклад з німецької: Віталій Климченко, Володимир Олійник

Редагування: Наталія Пономаренко

Макетування: Юлія Ліщук

Наклад 2000 пр.

Віддруковано в друкарні ФОП ПАЛИВОДА А.В.
03061, м. Київ, просп. Відрадний, 95 Е; тел: (044) 351-21-90